# KAPSŲ-ZANAVYKŲ TARMIŲ BŪDVARDŽIO IR SKAITVARDŽIO KAITYBOS[1] BRUOŽAI

J. SENKUS

## I. BŪDVARDIS

### Giminė

Kaip ir lk, aprašomosiose kapsų ir zanavykų (Kalvarijos, Kapsuko, Kazlų Rūdos, Vilkaviškio, pietinės dalies Šakių ir kai kurių dalių kitų rajonų)[2] tarmėse yra trys būdvardžio giminės: vyriškoji, moteriškoji ir bevardė (niekatroji), pvz.: *báltas, -à, bálta; júodas, -à, júoda; mãžas, -à, mãža; sótus, -i, sótu; sūrùs, -ì, sūrù.*

Kai kurių, pvz., *ja*, mot. g. *ė*, kamienų būdvardžiai bevardės giminės visai neturi. Pasitaiko neturinčių bevardės giminės ir *a*, mot. g. *o* kamienų būdvardžių, pvz.: *bãsas, -à, kvaĩšas, -à*, o kai kurie būdvardžiai teturi tik moteriškąją giminę, pvz.: *dėdinga višta, ėringa avis, neščià moteris, veršínga karvė.* Gana gyva, palyginti, yra *u*-kamienių būdvardžių bevardė giminė: *áiškų, gaižù, gardù, gražù, kartù, lýgu, stiprù, tánku, nemandagù...* Su ja yra ir nemažai gražių palyginimų bei posakių, pvz.: *Šviesù kap nõ mėnùlio* (nelabai šviesu) Gs.[3] *Tamsù — kà nòrs į akį durk* (labai tamsu) Plv. Kartais pasitaiko vienas kitas pavyzdys, kuriame bevardė giminė yra bemaž vieniša, pvz.: *Šiteip perdaug įkypù pjauti — pjaukim tiesiau* Brt. Žodžio *įkypu* vyriškosios ar moteriškosios giminės aprašomosiose tarmėse nepasitaikė girdėti.

Būdvardis, paprastai, derinamas su daiktavardžiu. Su kai kuriais daiktavardžiais būdvardžių forma ir giminė gali nesutapti, pvz.: *Baisùs lãpė* (meilus, gudrus) *tas Joñc* Nm. *Tikrà velniũkštis ta mergiščia* Alvt. *a* kamieno galūnėje kirčiuojamų būdvardžių bevardė giminė nuo moteriškosios giminės vienaskaitos vardininko skiriasi tik kirčio vieta, pvz.: *šaltà žiema* ir *baĩsei šálta, trumpà diena* ir *trumpa dienõs.*

[1] Paliečiami kartais ir kai kurie būtinesni darybos, vartosenos ar kiti ypatumai.

[2] Daugiau informacijų žr. prie straipsnio J. Senkus, Daiktavardžių priebalsinio kamieno linksniavimas kapsų ir zanavykų tarmėse. — Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai (toliau MAD), A **2** (**7**), 167, 1959.

[3] Prie pavyzdžių duodami vietos nurodymo sutrumpinimai yra tokie pat kaip ir Lietuvių kalbos žodyne, **5**, ats. red. K. Ulvydas, Vilnius, 1959, arba straipsnyje J. Senkus, Prielinksnių vartojimas bei svarbesniosios jų reikšmės kapsų ir zanavykų tarmėse, MAD, A **1** (**8**), 125–150, 1960.

Būdvardžio bevardė giminė yra nekaitoma ir gali eiti prieveiksmio funkcijas. Sakinyje bevardė giminė kartais pakeičiama prieveiksmiu, pvz.: *Má visur gẽra* || *geraĩ* Gs. *Jam visko mãža* || *mažaĩ* Alk. Pasitaiko tame pačiame sakinyje pavartotos vienu sykiu abi formos, pvz.: *Nėr tę geraĩ, kur tiktai vienam gẽra* Žal. Tačiau bevardė giminė nepakeičiama prieveiksmiu tokiuose beasmeniuose sakiniuose bei posakiuose, kaip: *Kur trumpa, tę trūksta. Kur raudóna, tę gražu, kur míela, tę akys* Gs. *Dienùtės jau dabar ílga* Plv. *Vyrs — kà míela pažiūrėt* (gerai nuaugęs, gražus) Žal. *Pakilęs iš̃, nė júoda, nė bálta* (niekam nieko, nei bloga, nei gera) *nesakęs* Gs. Be to, tam tikruose posakiuose ar neiginio konstrukcijoje kartais lygiagrečiai vartojama bevardės giminės ir vyr. giminės vienaskaitos kilmininko forma, pvz.: *Nieko gẽra* || *gẽro iš jo nebus* Plv. *Kas gẽro* || *gẽra* (ret.) *pas jus girdėt?* Vlkv.

## Skaičius

Būdvardis aprašomosiose tarmėse, kaip ir lk, turi tris skaičius: vienaskaitą, daugiskaitą ir dviskaitą. Dviskaita yra labai retai vartojama ir tai tik tada, kai būdvardis stovi prie daiktavardžio, išreikšto dviskaitos forma (su skaitvardžiais *du, abu, abudu a, ja, u, ju* kamienų vns. vard. ir gal.), pvz.: *Ir atjojo du berneliu, abu gražiu jaunytėliù* Nm. *Sutikau du jaunu vyru* Grl. Plg. dar: *Mudu du broliùkai, abu neženótu* Gs. Ypač reta moteriškosios giminės būdvardžių dviskaita, kuri gal šiek tiek daugiau pasitaiko zanavykų tarmėje, pvz.: *Turė tik dvi raibì vištelì i daugiau nieko* Grš. Plg. skaitvardį *du, dvi.*

Dgs. naud. forma sutampa su to paties linksnio dviskaitos forma, pvz.: *dviem* ir *visiem geriem vaikam.*

## Laipsniavimas

Aprašomosiose tarmėse yra keturi būdvardžio laipsniai: 1. nelyginamasis, 2. aukštesnysis, 3. aukščiausiasis ir 4. pats, arba visų, aukščiausiasis, kuris yra suintensyvintas aukščiausiojo laipsnio variantas, pvz.: *gẽras, -à, gerèsnis, -ė, geriáusias*[4], *-ia, pac (visų, gerų, ko) geriáusias, -ia.*

Kaip matome, pats aukščiausiasis laipsnis galimas vadinti ir visų aukščiausiuoju[5], aukščių aukščiausiuoju, ko (kuo) aukščiausiuoju laipsniu.

Aukštesnysis ir aukščiausiasis laipsniai sudaromi su priesagomis, o ketvirtasis laipsnis sudaromas iš dviejų dalių, kurių pirmoji yra ketveriopos formos; pirmąją dalį gali sudaryti: 1) įvardžio *pàc* (*pats*), *pati* atitinkamas linksnis, 2) įvardžio *vìsas* arba laipsniuojamo būdvardžio nelyginamojo laipsnio dgs. kilm., 3) įvardžio *kas* vns. kilm., kartais ir įnagininkas, 4) prielinksnis *už* su įvardžio *visas, visa* dgs. gal. forma; antrąja dalimi eina laipsniuojamojo būdvardžio aukščiausiojo[6]

---

[4] Aukščiausiojo laipsnio vyr. g. galūnė yra *-ias*; galūnė *-is* labai reta arba visai nepasitaiko. Plg. dar: *Kas saldžiáusias, kas riebiáusias ir kas greičiáusias? — Saldžiáusias — miegas, riebiáusia — žemė, greičiausia — mintis* Ig.

[5] Plg. J. Jablonskis, Rinktiniai raštai (sudarė J. Palionis), **1**, 206 —207, Vilnius, 1957.

[6] Kai ketvirtojo laipsnio pirmąją dalį sudaro prielinksnis *už* su įvardžio *visas* dgs. kilm. forma, antrąja dalimi gali eiti ir laipsniuojamo būdvardžio aukštesniojo laipsnio forma, pvz.: *už visas meilesnė.*

laipsnio forma, pvz.: *Apsiženijo su pačià || visų̃, gražių̃ || kõ (kuo) gražiáusia mergina* Gs. *Nuẽ (nutekė̃) į pãčią || visų̃, tolymų̃ (tolymių̃*[7]*) || kõ tolymiáusią apylinkę* Gs. *Apsigyveno pačiam̃ || visų̃, gerų̃ (gerių̃) || kõ geriáusiam name* Gs. *Mãno, ka ji už visas gražiáusia* Žal.

Įvardžiai *pac, visų, ko (kuo)* su aukščiausiojo laipsnio paprastaisiais būdvardžiais, reikšdami patį aukščiausiąjį laipsnį, sudaro vieną sintaksinį — semantinį junginį, pvz.: *Isirinko patį geriáusią* (obuolį) Alk. *Patys geriáusi šienaĩ supuvo* Dkš.

Aprašomosiose tarmėse pasitaiko dar ir forma, sudaryta iš įvardžio *pàc, patì* ir įvardžiuotinio būdvardžio, pvz.: *pàc geràsis, patì jaunóji.* Savo reikšme ši forma aprašomosiose tarmėse labiau tinka prie nelyginamojo laipsnio, kaip sustiprintas bei suintensyvintas jo reikšmės variantas, o ne prie pačio aukščiausiojo laipsnio.

Lk aukštėlesnio laipsnio formos aprašomosiose tarmėse nepasitaikė girdėti.

Be aukščiau minėtųjų laipsnių, aprašomosiose tarmėse yra ir nelyginamojo laipsnio reikšmės žemesnis niuansas. Žemesnio už nelyginamojo laipsnio reikšmės ypatybei išreikšti yra vartojamos dvi formos: 1) su priešdėliu *apy- (apýjaunis, -ė̃)*[8], 2) su priesaga *-okas, -a (jaunókas, -a).* Abiejų šių formų reikšmė yra ta pati — žemesnė už nelyginamojo laipsnio reikšmę, pvz.: *Jau apýšiltis || šiltókas vanduo— galima maudytis* Plv. *Apýsenė || senóka moterìs, o dá greita* Gs. *Vieni lėtókos || apýlėtės šnekos, kiti greitakalbei* Žal. Apie Garliavą šios formos vartojamos aukštėlesnio laipsnio reikšme[9].

Visos šios formos galima būtų priskirti ne laipsniui, bet visai kitai žodžio leksinei reikšmei. Vis dėlto gimtosios tarmės atstovui atrodo, kad geriau jas gretinti prie laipsnio sąvokos.

Šie visi aukščiau minėtieji būdvardžių laipsniai, išskyrus kartais formą su priešdėliu *apy-* ir kai kurias visų aukščiausiojo laipsnio formas, yra ne tik vyriškosios ir moteriškosios, bet ir bevardės, arba niekatrosios, giminės, būtent: 1) žemesnis už nelyginamąjį laipsnis: *gražóka || apýgražu, mažóka,* 2) nelyginamasis: *gražù, mãža,* 3) aukštesnysis: *gražiaũ(s), mažiaũ(s),* 4) aukščiausiasis: *gražiáusia, mažiáusia || gražiáu, mažiáu,* 5) visų aukščiausiasis: *visų̃ || gražių̃ || ko gražiáusia (gražiáu), visų̃ || mažų̃ (mažių̃) || ko (kuo) mažiáusia (mažiáu)*[10].

Kaip matome, išskyrus nelyginamąjį, visi kiti bevardės giminės būdvardžio laipsniai turi po dvi ar net kelias formas; ypač tuo pasižymi visų aukščiausiasis laipsnis. Aukštesniojo laipsnio forma su pridėtiniu *s (gražiaũs, mažiaũs)* vartojama daugiau senesniųjų tarmės atstovų ir laikytina senesne. Aukščiausiasis laipsnis turi ir trumpą formą: *gražiáu, mažiáu, mieliáu*: *Má čia už vis gražiáu* Žal. *Visiems mie-*

---

[7] *a* kamieno dgs. kilm. turi ir *ju* kamieno formą.

[8] Formos su priešdėliais *po-, pa-,* vartojamos kartais lk (*pógeris, -ė, pójaunis, -ė̃*) ar kitose tarmėse (rytų aukštaičių *pajáunas, -à, pagẽras, -à*), kapsų ir zanavykų nepažįstamos. Vietoje *apy-* kartais pasakoma ir *ap-*: *Ta sesuo apsenẽ* Nm.

[9] Žr. M. Sapijanskaitė, Garliavos tarmė (diplominis darbas, rankraštis Vilniaus Valstybiniame V. Kapsuko vardo universitete, Lietuvių kalbos katedroje), 51, 1951.

[10] Panašiai laipsniuojami ir būdvardiniai prieveiksmiai, kurių formos dažniausiai sutampa su bevardės giminės kai kurių laipsnių formomis. Toks įvairumas autoriui geriausiai yra žinomas pazanavykio kapsų patarmėje.

*liáu tėviškėje* Gs. Ši sutrumpėjusioji forma vartojama ir visų aukščiausiajame laipsnyje.

Pasitaiko išlikusių bevardės giminės būdvardžių aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnių formų, nors nelyginamojo laipsnio formos jau ir nebėra, pvz.: *Man tas juokiaũ, kad ji usigavo* Grl. *Juokiáusia má bo iš jo, kai jis apvirto į grabę* Gs.

Yra ir nelaipsniuojamų būdvardžių, pavyzdžiui: 1) būdvardžiai su priesagomis *-inis, -ė, -utinis, -ė*, išskyrus vieną kitą žodį, pvz.: *paskutìnis, -ė, paskutinėsnis, -ė, paskutiniáusias, -a* (*Atė paskutiniáusia diena, i dá negãtava* Gs.), *pirmutìnis, -ė, pirmutinėsnis, -ė, pirmutiniáusias, -a;* 2) kai kurie dviskiemeniai būdvardžiai, pvz.: *bãsas, gulščias, pėkščias, raĩtas*; 3) kai kurie daugiaskiemeniai būdvardžiai, pvz.: *ùždaras, ãtdaras, ãtbulas.*

Čia priskirtini ir su priešdėliu *pa-* būdvardžiai, kurie yra retai (dažniau tik tautosakoje) laipsniuojami, pvz.: *Padainuosiu gražią dainą, gražią dainą apvalainą, pailgesnę — dá dailesnę* Plv. Be to, pasitaiko nelaipsniuojamų iš daiktavardžių padarytų su kokybinės reikšmės priesagomis *-ingas, -iškas, uotas* ir kt. būdvardžių, pvz., *veršingas, miltuotas, mėšliškas.* Čia minėtiems būdvardžių laipsniams reikšti kartais vartojami prieveiksmiai, pvz.: *No maišų nešiojimo labjausia míltuota kupra* Vlkv.

Aprašomosiose tarmėse yra vienas kitas aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardis, sudarytas iš daiktavardžio. Be *vyresnis, vyriausias*, yra, pavyzdžiui, ir *šunėsnis, šuniáusias*[11]; *ponėsnis, poniáusias.*

## Linksnis

Kaip ir daiktavardžių, būdvardžių yra septyni linksniai. Šauksmininko linksnio forma nuo vardininko formos tesiskiria tik *ja*, mot. g. *-ė* kamienų būdvardžių ir tik vienaskaitoje; visų kitų būdvardžių vardininko ir šauksmininko formos aprašomosiose tarmėse sutampa.

Būdvardžio, kaip ir kitų kaitomųjų kalbos dalių, daugiausia kaitybos įvairavimų yra linksniavime, todėl apie jį, paprastai, daugiausia ir kalbama.

### 1. Paprastųjų būdvardžių linksniavimas

Aprašomųjų tarmių būdvardžių linksnių galūnės daugelyje linksnių sutampa su kitų kalbos dalių tų pačių linksnių galūnėmis[12]. Tarmių, kaip ir lk, būdvardžiai yra trijų linksniuočių. Čia būdvardžių linksniavimas apžvelgiamas ne pagal linksniuotes, bet, kaip ir daiktavardžių, pagal kamienus. Visiškai pilnos aprašomųjų tarmių būdvardžio linksniavimo sistemos čia nesiekiama pateikti — daugiausia norima iškelti tik charakteringesnes ar gretimines formas.

---

[11] Plg. *Jis už visus šuniáusias* (blogiausias, niekiausias, pikčiausias) Gs.

[12] Plg. J. Senkus, Daiktavardžių linksniavimo kapsų ir zanavykų tarmėse bruožai, MAD, A 2 (9), 1960.

*a*, mot. g. *o* kamienas

## Dviskiemeniai būdvardžiai

### Vyriškoji giminė

| | *Vienaskaita* | *Daugiskaita* |
|---|---|---|
| V. | *báltas* | *baltì* |
| K. | *bálto* | *baltų̃* |
| N. | *baltám, báltam, báltui, báltu*[13] | *baltíem(s)* |
| G. | *báltą* | *báltus* |
| Į. | *báltu* | *baltaĩs* |
| Vt. | *baltaũ̃, baltamè, báltam(e)* | *baltuõs, baltuosè, baltúose* |

### Moteriškoji giminė

| | | |
|---|---|---|
| V. | *baltà* | *báltos* |
| K. | *baltõs* | *baltų̃* |
| N. | *baltái, báltai* | *baltóm(s), baltòm̃(s)* |
| G. | *báltą* | *báltas* |
| Į. | *baltà, bálta* | *baltõm(s), baltomìs, baltòm̃(s)* |
| Vt. | *baltõ(j), baltojè, baltòj* | *baltosè, baltóse* |

### Vyriškoji giminė

| | | |
|---|---|---|
| V. | *mãžas* | *mažì* |
| K. | *mãžo* | *mažų̃* |
| N. | *mažám, mãžui, mãžu* | *mažíem(s)* |
| G. | *mãžą* | *mažùs* |
| Į. | *mažù* | *mažaĩs* |
| Vt. | *mažaũ̃, mažamè* | *mažuõs, mažuosè, mažúose* |

### Moteriškoji giminė

| | | |
|---|---|---|
| V. | *mažà* | *mãžos* |
| K. | *mažõs* | *mažų̃* |
| N. | *mažái, mãžai* | *mažóm(s), mažòm̃(s)* |
| G. | *mãžą* | *mažàs* |
| Į. | *mažà* | *mažõm(s), mažomìs, mažòm̃(s)* |
| Vt. | *mažõ(j), mažojè, mažòj* | *mažosè, mažóse* |

[13] Atskiruose linksniuose galūnių ir kirčio įvairumų, be čia nurodytų, dar gali pasitaikyti ir kai kurių kitų; visose paradigmose plačiau pažįstamas variantas duodamas pirmiausia; jei kirčiuojama dvejopai ir sunkiau pasakyti, kuris variantas plačiau pažįstamas, tai forma kartais parašoma vieną sykį su dviem kirčiais, bet tai nereiškia, kad žodis vienu įštarimu turi du kirčius, pvz., *baltòm̃(s)*, *lýgiuõs* (žr. toliau).

Vyriškoji giminė

| | | |
|---|---|---|
| V. | *mẽlynas* | *mẽlynì, mẽlyni* |
| K. | *mẽlyno* | *mẽlynų̃, mẽlynų* |
| N. | *mẽlynám, mẽlynam, mẽlynui, mẽlynu* | *mẽlyniem(s), mẽlyniem(s)* |
| G. | *mẽlyną* | *mẽlynus* |
| Į. | *mẽlynu* | *mẽlynaĩs, mẽlynais* |
| Vt. | *mẽlynaũ̃, mẽlynamè, mẽlynam(e)* | *mẽlynuõs, mẽlynuosè, mẽlynuose, mẽlynúose* |

Moteriškoji giminė

| | | |
|---|---|---|
| V. | *mẽlynà, mẽlyna* | *mẽlynos* |
| K. | *mẽlynõs, mẽlynos* | *mẽlynų̃, mẽlynų* |
| N. | *mẽlynái, mẽlynai* | *mẽlynóm(s), mẽlynòm̃(s), mẽlynom(s)* |
| G. | *mẽlyną* | *mẽlynas* |
| Į. | *mẽlynà, mẽlyna* | *mẽlynõm(s), mẽlynomìs, mẽlynòm̃(s), mẽlynom(s)* |
| Vt. | *mẽlynõ(j), mẽlynojè, mẽlynòj, mẽlyno(j), mẽlynoje* | *mẽlynosè, mẽlynose, mẽlynóse* |

**Galūnė.** Vyr. g. vns. naud. šalia įvardinės galūnės kartais pavartojama ir daiktavardinė galūnė: zanavykų ir kapsų I (Vilkaviškis ir kt.) *-ui (bãltui, mẽlynui)*, kapsų II (Kapsukas ir kt.) *-u (bãltu, mẽlynu)*. Ši galūnė pasitaiko dažniau tada, kai šalia būdvardžio yra daiktavardis, pvz.: *Tokiam barzdotui vyrui* Vlkv.

Vyr. g. vns. ir dgs. vt. dažniausiai tiek kapsų (toliau — kp) I, tiek ir zanavykų tariamas be galūninio *-e (baltaũ̃, mẽlynaũ̃, baltuõs, mẽlynuõs)*[14]; kpII taria dažniausiai su galūniniu *e*.

Mot. g. vns. vt. dažnai vartojamas visai be galūnės — grynas kamienas *(baltõ, mažõ, mẽlynõ)*.

Vyr. ir mot. g. dgs. naud. dažniausiai tariamas be galūninio *s (baltíem, baltóm, mẽlyniém, mẽlynóm)*. Salomėjos Nėries, kilusios iš kpI, raštuose pavartota archajinė forma *mažiemus*[15] tarmei nepažįstama ir, greičiausiai, poetės pavartota rimo reikalui.

Mot. g. dgs. įn. dažniausioji forma yra su galūniniu *m (baltõm, mẽlynõm)*; rečiausiai tariama su galūne *s*. Pilnoji galūnė, atrodo, daugiau vartojama dėl literatūrinės kalbos įtakos.

Bevardė giminė turi galūnę *-a*: *bãlta, mãža, mẽlyna*. Dviskiemenių būdvardžių bevardė giminė nuo moteriškosios giminės vns. vard. skiriasi kirčio vieta -- bevardė giminė kirčiuojama šaknyje. Prie šio kamieno paminėtinas ir būdvardžių su mažybine priesaga *-ukas, -ė (a*, mot. g. *ė* kamieno) linksniavimas. Jų vyriškosios giminės vienaskaita, apskritai, kaitoma kaip *a* kamieno būdvardis ar daiktavardis, o daugiskaita— kaip *a* kamieno daiktavardis. Moteriškoji giminė kaitoma kaip *ė* ka-

[14] Kirčio vieta ar priegaidė čia duodama tik dažniausiai bei plačiausiai vartojamoji.
[15] Salomėja Nėris, Raštai, 1, 206, Vilnius, 1957.

mieno daiktavardis. Iš visos sistemos išsiskiria tik vns. vt. su labai įvairiomis formomis, būtent, kpI yra, pvz.: *mažiùkam(e)* — *a* kam. būdv. forma, *mažiùkiam(e)* — įvardžio bei *ja* kam. būdv. forma, *mažiukė* — *a* kam. daiktavardžio forma, *mažiùky(je)* — *i, ja* kamienų daiktavardžių forma. Kai kurios minėtų čia formų yra pažįstamos ir kpII, pvz.: *mažiùky, baltùky* Kps., Dkš., *mažiùkiam, baltùkiam* Dkš.

**Kirčiavimas.** Kaip išlinksniuoti pavyzdžiai rodo, aprašomosiose tarmėse yra ne tik skirtingų to paties linksnio galūnių, bet ir įvairių kirčio bei priegaidės dalykų, nuo kurių kartais priklauso ir pačios galūnės. Daugelis kirčio grėtiminių dalykų yra tose pačiose aprašomųjų tarmių vietose. Duotieji dviskiemeniai paradigmos pavyzdžiai yra tvirtapradės ir tvirtagalės priegaidės, o daugskiemenis — tvirtapradės. Be abejo, yra pavyzdžių ir su trumpine priegaide.

Mot. g. vns. naud. dažniausiai yra kirčiuojamas galūnėje; šakninis bei kamieninis kirčiavimas (*báltai, mãžai, ãpskritai*) yra retas. Taip kirčiuojamas ir mot. g. *jo* kam. dviskiemenių būdvardžių vns. naud., pvz.: *gražėi (grãžei), sočėi (sóčei), žalėi (žãlei)*. Plačiau žr. prie *ja*, mot. gim. *jo* kamieno.

Vyr. g. vns. ir dgs. vt., sutrumpėjus galūnei, dėl priegaidės kaitos kirčiuojama tvirtagališkai *(mažaĩ, mažuõs)*. Taip yra dažniausiai ir su mot. g. vns. vt., pvz., *mažõ(j)*.

Mot. g. vns. vt. ir dgs. naud. ar įn., aptrumpėjus galūnei, kartais, ypač kpI, girdima ir trumpinė priegaidė, pvz.: *mažòj, mažòm(s)*.

Mot. g. dgs. naud. ir. įn. sutampančios galūnės dažniausiai skiriasi priegaide: naud. yra tvirtapradė *(mažóm)*, o įn. — tvirtagalė *(mažõm)*. Abudu linksniai tariami trumpine priegaide *(mažòm)*. Pasitaiko ir priegaidės neryškaus koncentravimo ant priebalsio *m (mažom̃)*. Visa tai rodo, kad šių linksnių priegaidės tarimo skirtumas niveliuojasi.

Kapsų II patarmėje, nesutrumpėjus galūnei, dgs. vt. kirtis, paprastai, yra priešpaskutiniame skiemenyje. Priegaidė, ypač kpIIr (rytiniai — Naujoji Ūta, Garliava), tariama neryškiai, bet iš senovės yra tvirtapradė *(mažóse, mažúose)*, todėl čia taip ir žymima.

Būdvardis *mėlynas* yra III ir I kirčiuotės: *mėlyniem* || *mẽlyniem*. Retesnė yra I kirčiuotė. Dvejopumų yra ir būdvardžių su priesagomis *-onas, -a, -ėtas, -a, -ingas, -a, -ybas, -a* ir kt. kirčiavime, pvz.: *raudónà, raudónì, dúlkėtas, -a, dúrpėtas, -a (Dúrpėtas maišas* Gs.*), vėjíngas, -a (Vėjínga diena* Kbr.*), míltíngas, -a, ankstýbà, vėlýbà*[16]. Pasitaiko ir kai kurių kitų kirčiavimo įvairumų ar skirtumų nuo lk kirčiavimo, pavyzdžiui, apie Vilkaviškį kirčiuojama: *senỹvas, -à, akỹlas, -à (akýlas, -a), gailỹvas, -à (Jis tokios gailyvõs širdies* Gs.*), rímtas, -à, láisvas, -à*[17].

Kirčiuotas priešdėlis *pa-* aprašomosiose tarmėse yra kirčiuojamas tik su trumpine priegaide *(pàprastas)*[18].

[16] Literatūrinėje kalboje jie yra kirčiuojami tik priesagoje ir tik I-ąja kirčiuote, plg. J. Žiugžda, Lietuvių kalbos gramatika, **1**, 97, Vilnius, 1957; A. Laigonaitė, Literatūrinės lietuvių kalbos kirčiavimas, 52—53, Vilnius, 1959.

[17] Plg. J. Žiugžda, min. veik., 97—98. Aprašomųjų tarmių būdvardžio tiek pilnos kaitybos ir kirčiavimo sistemos, tiek ir visų kirčiavimo skirtumų nuo lk kirčiavimo čia nesiekiama nurodyti — tenurodoma tik kai kurie ryškesnieji kirčio skirtumai.

[18] Tarmėse ar raštuose yra net *pãilgas, pãtikimas* — žr. J. Otrębski, Gramatyka języka litewskiego, **3**, 103 — 104, Warszawa, 1956.

*u*, mot. g. *jo* kamienas

Dviskiemeniai būdvardžiai

Vyriškoji giminė

| | *Vienaskaita* | *Daugiskaita* |
|---|---|---|
| V. | *saldùs, tamsùs* | *sáldūs, tamsūs* |
| K. | *saldaũs, sáldžio; tamsaũs, tamsio* | *saldžių* |
| N. | *saldžiám, sáldžiui; tamsiám* | *saldíem(s)* |
| G. | *sáldų, tamsų* | *sáldžius, tamsiùs* |
| Į. | *sáldžiu, saldžiù, saldžiumì saldumì; tamsiù* | *saldžeĩs* |
| Vt. | *saldžiamì, saldžiamè*[19] | *saldžiuõs, saldžiuosè, saldžiúose* |
| Š. | *(saldùs)* | *(sáldūs, tamsūs)* |

Moteriškoji giminė

| | | |
|---|---|---|
| V. | *saldì* | *sáldžios, tamsios* |
| K. | *saldžiõs* | *saldžių* |
| N. | *sáldžei, tamsei* | *saldžióm(s), saldžiõm(s)* |
| G. | *sáldžią, tamsią* | *sáldžias, tamsiàs* |
| Į. | *sáldžią, tamsią* | *saldžiõm(s), saldžiomis, saldžiõm(s)* |
| Vt. | *saldžiõ(j), saldžiojè, saldžiõj* | *saldžiosè, saldžióse* |
| Š. | *(saldì)* | *(sáldžios, tamsios)* |

**Galūnė.** Šio kamieno būdvardžių kai kurių linksnių formos dažniausiai yra perėjusios į kitus kamienus, kitaip sakant, jų galūnės yra tokios pat, kaip ir įvardinės *ja-*, *jo*-kamienių būdvardžių galūnės, tik jų vyr. g. vns. vard., kilm., gal. (kartais įn.) ir dgs. vard. yra išlaikę *u* kamieno galūnes.

Būdvardžio *saldus* vienaskaitos kilmininko ir naudininko antrosios formos yra retokos, o tokių žodžių kaip *tamsus, gardus, gražus* antroji kilm. forma (*tamsio, gárdžio, grãžio*) pavartojama kiek dažniau tik kpIIr šnektoje.

Vns. įn. antroji forma pasitaiko daugiausia tik senųjų tarmės atstovų kalboje arba tautosakoje, pvz., kpI: *Pagírdė vaĩką su saldžiumì pienu* Vlkv. Tas pat pasakytina ir dėl trečiosios formos (*salduмì*). Ši retkarčiais kai kur pasitaikanti forma, pvz.: *baisumì* Alk., *gražumì*[20], *lýgum* Kps., yra išlaikyta senoji, plačiau vartojama rytiečių, ta pati kaip ir *u* kamieno daiktavardžių[21].

Vns. ir dgs. vt. formos, paprastai, be *e*, pvz.: *saldžiamì, saldžiuõs*. Pilnosios formos (su *e*) daug retesnės.

Dgs. naud. forma dažniausiai be *s*: *saldíem, tamsíem, gražíem*. Pasakoma retkarčiais ir su *s* (*saldíems*).

---

[19] Kai galūne ir kirčiavimu antrasis būdvardis (*tamsus*) nuo pirmojo (*saldaus*) nesiskiria, jis yra praleidžiamas.

[20] M. Sapijanskaitė, Garliavos tarmė, 52.

[21] Plg. J. Endzelynas, Baltų kalbų garsai ir formos, 136, Vilnius, 1957.

Moteriškoji giminė *(saldì, tamsì, gražì)* linksniuojama kaip *jo* kamieno daiktavardis *(martì, patì)*[22].

Dar pastebėtina, kad kai kurie lk *u* kamieno būdvardžiai, pvz.: *stiprus, vikrus, ūmus, mitrus* kpII patarmėje (pavyzdžiui, apie Jiestrakį, Prienų raj.) yra, nors kiek rečiau, ir *a, o* kamieno: *stipras, vikras, miklas, ūmas, mitras* (mot. g. *stipra* ir t.t.). Tokių dalykų pasitaiko ir kpI patarmėje, pvz., šalia plačiau vartojamo *gaižùs, -ì* kartais pasakoma ir *gaĩžas, -à*: *Išvirė gaĩžą sriubą* Žal.

**Kirčiavimas.** Moteriškosios giminės vns. naudininkas kirčiuojamas, paprastai, galūnėje, pavyzdžiui: *saldžėi* ~ *saldžiái, gražėi, tamsėi;* rečiau tariama ir su kirčiu šaknyje: *grãžei, taĩnsei, sáldžei.*

Moteriškosios giminės vns. vt. vartojamos trejopos formos, nuo kurių priklauso ir skirtingas kirčiavimas: *tamsiõ(j), tamsiojè, tamsiòj.*

Ypač įvairus yra kirčiavimas moteriškosios giminės dgs. įnagininke. Kartais koncentruojama priegaidė ir ant priebalsio *m*: *gražiõm(s)*. Taip kartais tariamas ir mot. g. dgs. naud.

*u*-kamieniai būdvardžiai kirtį turi daugiausia galūnėje. Būdvardžiai: *lýgus áiškus, sótus, tánkus* kpI kirčiuojami daugiausia, ypač senesnių žmonių kalboje, šaknyje; toks kirčiavimas bemaž yra ir visame aprašomųjų tarmių plote, nors atskiruose linksniuose jau pasitaiko ir galūninio kirčiavimo.

*Vienaskaita*

| | | | |
|---|---|---|---|
| V. *lýgus* | *áiškus* | *sótus* | *tánkus* |
| K. *lýgaus* | *áiškaus* | *sótaus* | *tánkaus* |
| N. *lýgiam* | *áiškiam* | *sóčiam, sočiám* | *tánkiam, tankiám* |
| G. *lýgų* | *áiškų* | *sótų* | *tánkų* |
| Į. *lýgiu* | *áiškiu* | *sóčiu* | *tánkiu* |
| Vt. *lýgiam̃, lýgiamė* | *áiškiam̃, áiškiamė* | *sóčiam̃, sóčiamė* | *tánkiam̃, tánkiamė* |

*Daugiskaita*

| | | | |
|---|---|---|---|
| V. *lýgūs* | *áiškūs* | *sótūs* | *tánkūs* |
| K. *lýgių* | *áiškių* | *sóčių* | *tánkių* |
| N. *lýgiem(s)* | *áiškiem(s)* | *sótiem(s)* | *tánkie(m)s* |
| G. *lýgius* | *áiškius* | *sóčius* | *tánkius* |
| Į. *lýgeis* | *áiškeis* | *sóčeis* | *tánkeis* |
| Vt. *lýgiuõs, lýgiúosė* | *áiškiuõs, áiškiúosė* | *sóčiuõs, sóčiúosė* | *tánkiuõs, tánkiúosė* |

Panašiai kirčiuojama ir moteriškoji giminė.

III-osios, kaip gretiminės, kirčiuotės čia tėra nurodyti tik trys linksniai, kaip dažniau taip kirčiuojami, nors gali pasitaikyti dvejopo kirčiavimo ir kituose linksniuose.

Dgs. vt., kai kirtis yra ne šaknyje, kpII patarmėje jis yra priešpaskutiniame skiemenyje, pvz.: *gražiúose, gražióse* (tariama ir tvirtagališkai).

[22] Žr. J. Senkus, Daiktavardžių linksniavimo kapsų ir zanavykų tarmėse bruožai, MAD, A 2 (9), 1960.

Be to, atskirų būdvardžių kirtis kartais skiriasi nuo lk kirčio, pavyzdžiui, kpIIr tariama *suñkus*. Būdvardis *skaidrùs* kirčiuojamas daugiausia galūnėje, bet jis aprašomosiose tarmėse nėra plačiai vartojamas.

Kitų *u* kamieno būdvardžių kirčiavimo ypatybės yra bemaž visada tokios, kaip žodžių *saldus*, *tamsus* paradigmose.

I-osios kirčiuotės būdvardžių *u* kamieno bevardė giminė kirčiuojama šaknyje, pvz.: *áišku*, *lýgu*, *sótu*, *tánku*; kiti būdvardžiai, nepareinamai nuo šaknies priegaidės, kirčiuojami galūnėje, pvz.: *gražù*, *saldù*, *tylù*, *smagù*, *sūrù*, *rūkštù*; pasitaiko taip pat ir dvejopai (šaknyje ir galūnėje) kirčiuojamų, pvz.: *baĩsù*, *baũgù*, *bjaũrù*, *graũdù*, *nýkù*, *skaũdù*, *stìprù*, *svarbù*, *suñkù*, *šviẽsù*, *tiẽsù*, *tỹkù*, *tỹlù*. Taip yra, paprastai, su tvirtagalės priegaidės būdvardžiais, tačiau vienas kitas dvejopai kirčiuojamas bevardės giminės būdvardis ir su tvirtaprade priegaide, pvz., *brángù*. Senieji tarmių atstovai daugiau kirčiuoja šaknyje, o jaunieji — galūnėje. Šakninis kirčiavimas yra senesnis[23], bet jau retesnis. Dvejopai ar net trejopai kirčiuojamų pasitaiko ir daugskiemenių bevardės giminės *u*-kamienių būdvardžių, pvz.: *nuožiulnù*, *nuõbõdù*.

## Daugskiemeniai būdvardžiai

### Vyriškoji giminė

| | *Vienaskaita* | *Daugiskaita* | |
|---|---|---|---|
| V. | *mandagùs* | *mandãgūs* | |
| K. | *mandagaũs*, *mandãgio* | *mandagių̃* | |
| N. | *mandagiám* | *mandagíem(s)* | |
| G. | *mandãgų* | *mandagiùs* | |
| Į. | *mandagiù* | *mandageĩs* | |
| Vt. | *mandagiañ*, *mandagiamè* | *mandagiuõs*, *mandagiúose* | *mandagiuosè*, |

### Moteriškoji giminė

| | | | |
|---|---|---|---|
| V. | *mandagì* | *mandãgios* | |
| K. | *mandagiõs* | *mandagių̃* | |
| N. | *mandagéi* | *mandagióm(s)*, | *mandagiòm̃(s)* |
| G. | *mandãgią* | *mandagiàs* | |
| Į. | *mandagià* | *mandagiõm(s)*, *mandagiòm̃(s)* | *mandagiomìs*, |
| Vt. | *mandagiõ(j)*, *mandagiojè*, *mandagiòj* | *mandagiosè*, | *mandagióse* |

**Kirčiavimas.** Kaip paradigma rodo, šio tipo būdvardžiai aprašomosiose tarmėse kirtį nuo galūnės kilnoja ne į pirmą, bet į antrą nuo galo skiemenį ir yra IV kirčiuotės. Jų dgs. naud. ir gal. yra kirčiuojami galūnėje. Taip kirčiuojami ir visi sudarytieji su priešdėliais ar sudurtiniai *u*, mot. g. *jo* kamienų būdvardžiai, pvz.: *apvalùs*, *acargùs*, *įkyrùs*, *išlaidùs*, *nuolaidùs*, *paklusnùs*, *pravartùs*, *privalùs*, *neprierangùs*, *sumanùs*, *užgaulùs*; *akylandùs*, *akyvaizdùs*.

[23] Plg. K. Būga, Lietuvių kalbos žodynas, 1, XLVII – L psl., Kaunas, 1924.

Senieji tarmių atstovai kai kuriuos daugskiemenius šio kamieno būdvardžius, pvz.: *mandagùs, nuobodùs, sandarùs*, kirčiuoja, kartais atkeldami kirtį ir į pirmą skiemenį (pagal III kirčiuotę), pvz.: *mañdagų, nuõbodų, sañdarius*[24].

*ja*, mot. g. *jo* kamienas

Vyriškoji giminė

| | *Vienaskaita* | | *Daugiskaita* | |
|---|---|---|---|---|
| V. | *pẽkščias* | | *pẽkšti,* | *pėkštì* |
| K. | *pẽkščio* | | *pẽkščių,* | *pėkščių̃* |
| N. | *pẽkščiam,* | *pėkščiám,* *pẽkščiui* | *pẽkštiem(s),* | *pėkštiem(s),* *pẽkščius* |
| G. | *pẽkščią* | | *pẽkščeis,* | *pėkščeĩs* |
| Į. | *pẽkščiu* | | *plókščiuos(e),* | *plokščiuõs,* *plokščiúose* |
| Vt. | *plókščiam(e),* | *plokščiam̃(è)* | | |

Moteriškoji giminė

| | | | |
|---|---|---|---|
| V. | *pẽkščia,* | *pėkščià* | *pẽkščios* |
| K. | *pẽkščios,* | *pėkščiõs* | *pẽkščių,* *pėkščių̃* |
| N. | *pẽkščei,* | *pėkščéi* | *pẽkščiom(s),* *pėkščióm(s),* *pėkščiòm̃(s)* |
| G. | *pėkščią* | | *pẽkščias* |
| Į. | *pẽkščia* | | *pẽkščiom,* *pėkščiõm(ìs),* *pėkščiòm̃(s)* |
| Vt. | *plókščioj(e),* *plokščiõ(jè),* *plokščiòj* | | *plókščiose,* *plokščiosè,* *plokščióse* |

**Galūnė.** Apskritai, šio kamieno visų linksnių galūnės, galima sakyti, yra tos pačios, kaip ir *a*, mot. g. *o* kamieno. Esminis skirtumas tik tas, kad čia yra minkštas vyraujantis afrikatinis kamiengalio balsis.

Vns. naud. daiktavardinė galūnė *-ui* yra labai reta — tegirdėta retkarčiais kpI kalboje.

Būdvardis *plókščias* kai kuriuose linksniuose retkarčiais turi *u* kamieno galūnes, pvz.: *plokštùs, plokštaũs, plókštūs* Gs.

Būdvardžio *dìdis* mot. g. vns. vard. yra *dìdė (ė* kam.*)*, o visi kiti linksniai yra dviejų (*jo* ir *ė*) kamienų, pvz.: *didžiõs* || *dìdės, didžéi* || *didėi.*

**Kirčiavimas.** Būdvardžiai *pẽkščias, pẽkščià; kniūpščias, kniūpščià; plókščias, plókščià; paplókščias, paplókščià* yra (bent kpI) dviejų kirčiuočių, būtent, I ir III; plačiau pažįstama yra I kirčiuotė.

IV kirčiuotės mot. g. *jo* kamieno būdvardžiai vns. naud. tiek kapsų, tiek ir zanavykų kirčiuojami dvejopai — šaknyje ir galūnėje, pvz.: *žãlėi, šlãpėi, naũjėi, dìdžėi, kuřčėi*, tačiau šakninis kirčiavimas yra daug retesnis už galūninį.

---

[24] Plg. J. Otrębski, min. veik., 109—110; A. Laigonaitė, min. veik., 57—58.

*ja*, mot. g. *ė* kamienas

Vyriškoji giminė

| | *Vienaskaita* | *Daugiskaita* |
|---|---|---|
| V. | *medìnis* | *medìnei* |
| K. | *medìnio* | *medìnių* |
| N. | *medìniam, medìniui, medìniu* | *medìniam(s), medìniem(s)* |
| G. | *medìnį* | *medìniùs* |
| Į. | *medìniù* | *medìneis* |
| Vt. | *medìniam(e), medìny(je), medìnij* | *medìniuos(e)* |

Moteriškoji giminė

| | | |
|---|---|---|
| V. | *medìnė* | *medìnės* |
| K. | *medìnės* | *medìnių* |
| N. | *medìnei* | *medìnėm(s)* |
| G. | *medìnę* | *medinės* |
| Į. | *medinė* | *medìnėm(s), medìnėmis* |
| Vt. | *medìnė(je), medìnėj* | *medìnėse* |

**Galūnė.** Vyr. g. vns. naud. šalia įvardinės-būdvardinės galūnės turi ir daiktavardinę galūnę *-ui* (kpII *-u*).

Vyr. g. vns. vt. galūnės yra labai įvairios: būdvardinė pilnoji galūnė *(mediniame)* yra kiek retesnė už trumpesniąją *(mediniam)*. Daiktavardinė galūnė yra trejopa: dažniausia trumpoji *(mediny)*, retesnė pilnoji *(medinyje)*; kpII turi ir galūnę *-ij (medinij)*. Plg. *mẽdy(je), mẽdij*.

Vyr. g. dgs. naud., be *ja* kamieno galūnės, turi retkarčiais ir *a* kamieno galūnę: *mediniem(s)* — kaip *ḅaltiem(s)*. Pastaroji galūnė yra kiek dažnesnė tokio tipo *ja* kamieno būdvardžių, kaip *apýjaunis — apýjauniem(s)*.

Aukštesniojo būdvardžių laipsnio vyr. gim. linksniuojama visiškai taip, kaip ir *ja* kamieno būdvardžių vyr. gim., ir tik labai retai, skirtingai nuo lk[25], dgs. naud. pasako, pvz., *gražèsniam(s)*, o mot. g. vns. kilm. šalia *gražesnės* kartais pasako ir *gražesniõs*.

Būdvardis *pernỹkštis, -ė* kpI patarmėje yra ir *ja*, mot. g. *-jo* kamieno: *pernỹkščias, pernykščià*.

Mot. g. *(medinė)* linksniuojama lygiai taip pat kaip ir *ė* kamieno daiktavardžiai — kaip, pvz., *mùsė, lãpė*[26].

*ja*, mot. g. *ė* kamieno būdvardžiai yra tik daugskiemeniai.

**Kirčiavimas.** Šio kamieno būdvardžiai su priesaga *-ytis, -ė (mažỹtis, -ė)* turi tvirtagalę priegaidę ir yra ne I, kaip lk, bet II kirčiuotės. Skirtingai nuo lk, būdvardis *pirmỹkštis, -ė* yra II, o ne I kirčiuotės. Priešingas negu lk turi priegaides būdvardžiai *malóninis, -ė* ir *tiesiõginis -ė*[27]. Būdvardžio *dìdelis, -ė* vienaskaita

[25] Plg. J. Žiugžda, min. veik., 97.

[26] Žr. J. Senkus, Daiktavardžių linksniavimo kapsų ir zanavykų tarmėse bruožai. MAD, A 2(9), 1960.

[27] Plg. J. Žiugžda, min. veik., 102.

aprašomosiose tarmėse pasitaiko lygiagrečiai dviejų kirčiuočių — I ir III: *dìdelẽs, dìdeliám, dìdelėi.*

Būdvardžiai su priesaga *-inis, -ė*, padaryti iš žodžių, dgs. kilm. kirčiuojamų ne galūnėje, aprašomosiose tarmėse dažniausiai išlaiko pagrindinio žodžio (iš kurio jie padaryti) dgs. kilm. kirčio vietą. Taigi, pavyzdžiui, šaknyje bei kamiene yra kirčiuojami: *ánkštinis, ántinis, káiminis, kaimýninis, mẽtinis, malóninis, pievinis, (Pievinės kvietkos* Plv.*), sodýbinis (Sodýbinė žemė geresnė* Gž.), *tiesiõginis, viẽtinis, víštinis*, tačiau žymintieji medžiagą dažniausiai kirčiuojami jau priesagoje, pvz.: *auksìnis, bulvìnis, drobìnis, cimantìnis, medìnis, miltìnis, popierìnis, sidabrìnis, varìnis.* Plg. dar: *Kelinaĩtės nuobrukìnės, dziegoriukai an krūtinės* (d.) Plv. *Sėmenìnis alieju*s Gs. Be to, dažniausiai priesagoje kirčiuojami būdvardžiai, padarytieji iš daugskiemenių žodžių, pvz.: *Lopetìnis kastuvas* (medinis, tik kraštai apkaustyti) Gs. *Juozapìnės* (baltosios) *lelijos* Gs. Tačiau vienais ir kitais atvejais pasitaiko išimčių ar dvejopumų, pvz.: *išeigìnis, kartūninis, kiaũlìnis, mėnesìnis, vãsarìnis, pavasarìnis.* Be to, kartais pasitaiko ne priesagoje kirčiuojamų tokių su *-inis, -ė* būdvardžių, kurie pagal bendrą taisyklę lk yra priesagoje kirčiuojami, pvz.: *dabaĩtinis, taũtinis*, o ne *dabartìnis, tautìnis*[28].

Aukštesniojo laipsnio būdvardžiai aprašomosiose tarmėse dažniausiai kirčiuojami ne pagal II-ąją, kaip yra lk, bet pagal IV-ąją kirčiuotę[29].

*Vns.*

| | Vyr. g. | Mot. g. |
|---|---|---|
| V | *gerėsnis* | *gerėsnė* |
| K. | *gerėsnio* | *geresnẽs* |
| N. | *geresniám* | *geresnėi* |
| G. | *gerėsnį* | *gerėsnę* |
| Į. | *geresniù* | *geresnè* |
| Vt. | *geresniaĩ̃, geresniamè* | *geresnẽ, geresnėjè* |

*Dgs.*

| | | |
|---|---|---|
| V. | *geresnì* | *gerėsnės* |
| K. | *geresniũ* | |
| N. | *geresnìem(s)* | *geresnẽm(s)* |
| G. | *geresniùs* | *geresnės* |
| Į. | *geresneĩs* | *geresnẽm, geresnėmìs* |
| Vt. | *geresniuõs, geresniuosè* | *geresnėsè* |

Sudurtiniai šio kamieno būdvardžiai daugiausia yra kirčiuojami su tvirtagale priegaide, nors jų antrasis sudedamasis žodis iš kilmės yra ir tvirtapradės priegaidės, pvz.: *ilgakõjis, -ė, juodgal̃vis, -ė, riestanõsis, -ė, šeivakõjis, -ė* (kurio plonos

[28] Žr. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, XIV psl., ats. red. J. Kruopas, Vilnius, 1954; J. Žiugžda, min. veik., 102.

[29] Plg. J. Žiugžda, min. veik., 96. Čia mūsų duodamoje paradigmoje tėra nurodomas tik dažniausiai vartojamas kirčiavimas, tačiau kartais tariama ir, pvz., *gerėsniam (gerėsniui)*, *gerėsnės, gerėsnei...*, be to, ir *gerėsniúose, gèresnėse.* Pasitaiko ir kitų kamienų galūnių, pvz.: vyr. gim. vns. naud. *geresniui* (kp II *-u*), dgs. naud. *gerėsniams*, mot. g. kilm. *geresniõs.*

kojos), *juodmarǧis, -ė, storalūpis, -ė, skaistaveīdis, -ė, žilaplaũkis, -ė,* bet, pvz.: *minkštašírdis, -ė, kreivažándis, -ė, storaspráñdis, -ė.* Lk siūloma kirčiuoti visus tvirtagališkai[30]. Be to, skirtingai nuo lk, dažniau antrojo sudedamojo komponento priegaidę aprašomosiose tarmėse išlaiko su priešdėliu *be-* sudarytieji būdvardžiai, pvz.: *begẽdis, -ė, bekáulis, -ė, besótis, -ė, bešírdis, -ė, betárpis, -ė, betẽvis, -ė,* bet: *begal̃vis, -ė, bekõjis, -ė.*

## 2. Įvardžiuotinių būdvardžių linksniavimas

*a, ja,* mot. gim. *o, jo* kamienai

Vyr. g.

| | *Vns.* | *Dgs.* |
|---|---|---|
| V. | *senàsis, sẽnàsai* | *seníeji, seníejei* |
| K. | *sẽnojo* | *senų̃jų* |
| N. | *senà(m)jam, sẽnajam* | *senìe(m)siem(s)* |
| G. | *sẽnąjį* | *senúosius* |
| Į. | *senúoju* | *senaĩseis* |
| Vt. | *senãjam(e), senam̃jam(e), senájam(e)* | *senuõsiuos(e)* |

Mot. g.

| | | |
|---|---|---|
| V. | *senóji* | *sẽnosios* |
| K. | *senõsios* | *senų̃jų* |
| N. | *senà(i)jei, sẽnajei* | *senósiom(s), senóm̃siom(s)* |
| G. | *sẽnąją* | *senà(i)sias* |
| Į. | *senà(i)ja* | *senõsiom(is), senõm̃siom(i)s* |
| Vt. | *senõjo(je), senõjoj, senoĩjoj* | *senõsiose* |

*ja* kamienas *(žaliasis)* skiriasi nuo *a* kamieno tuo, kad visuose linksniuose kamiengalio priebalsis yra minkštas, be to, *ja,* kaip ir *u,* kamieno vyr. g. vns. vard. aprašomosiose tarmėse labai retai turi formantą *-ai (žaliàsai, gražùsai).* Šis vyr. g. vns. vard. (ir šauksm.) formantas kiek dažnesnis tėra tik *a* kamieno įvardžiuotinių būdvardžių senųjų žmonių, ypač kpII, kalboje, pvz.: *Kur mano senàsai (sẽnasai)*[31] *šinelis?* Gs. *Mažàsai vaikas* Ūt. *Mylimàsai bernelis* Šil.

Vyr. g. dgs. vard. *-ai* formantas[32] vienodai pasitaiko visų kamienų įvardžiuotiniuose būdvardžiuose, pvz.: *raudoníejei, žalíejei, gražíejei.*

Atskirų linksnių morfologinės ir fonetinės (kirčio ir kt.) ypatybės matyti iš pačios paradigmos. Kiek įmanoma nustatyti, rečiau vartojamieji ypatumai duodami skliausteliuose arba antroje vietoje. Pažymėtinas vns. naud. nekirčiuotojo galū-

---

[30] Plg. A. Laigonaitė, min. veik., 55.

[31] Kirčiuojama šio kamieno, ypač negalūninio kirčiavimo, būdvardžiai dvejopai; plg. dar: *baltàsai || báltasai, raudonàsai || raudónasai.*

[32] Jis galima laikyti daiktavardine įvardžiuotinio būdvardžio antrojo dėmens galūne. *ai* po *j* pagal tarmių fonetikos dėsnį virsta *ei.*

nės I dėmens *a* garso dvejopumas — trumpas ir ilgas *a*: *sẽnajam* || *sẽna·jam*, *sẽnajei* || *sẽna·jei*. Dažniausiai yra girdimas pusilgis *a* — *sẽna.jam*, *sẽna.jei*.

Mot. g. dgs. gal., vns. įn. ir naud. galūnės I dėmuo tariamas ir su *ai*: *senáisias*, *senáija*, *senáijei*. Pirmųjų dviejų linksnių *ai* yra kilęs iš *an*, o forma *senáijei* yra išlaikiusi sveiką pirmojo dėmens galūnę[33].

*u*, mot. g. *jo* kamienai, pvz., *gražùsis* (ret. *gražùsai*), *gražiója*, linksniuojant bemaž nieku nesiskiria nuo *ja*, mot. gim. *jo* kamienų.

Atskirai minėtinas įvardžiuotinių būdvardžių, padarytų iš aukštesniojo laipsnio, linksniavimas. Jų moteriškosios giminės visi linksniai aprašomosiose tarmėse yra dviejų — *jo* ir *ė* kamienų, pvz.: *didesniója* || *didesnėji*. Retkarčiais kirčiuojama ir *didèsnioji* || *didèsnėji*. Toks dvejopas kirčiavimas pasitaiko ir vyr. g. kai kuriuose linksniuose. Paradigmoje duodamas tik dažnesnis kirčiavimas.

Vyr. g.

| | *Vns.* | *Dgs.* |
|---|---|---|
| V. | *didesnỹsis* | *didesniéji, didesníejei* |
| K. | *didèsniojo* | *didesniũjų* |
| N. | *didesniá(m)jam* | *didesnié(m)siem(s)* |
| G. | *didèsnįjį* | *didesniúosius* |
| Į. | *didesniúoju* | *didesnẽiseis* |
| Vt. | *didesniãjam(e), didesniañjam(e), didesniájam(e)* | *didesniuõsiuos(e)* |

Mot. g.

| | | |
|---|---|---|
| V. | *didesniója* \|\| *didesnėji* | *didèsniosios* \|\| *didèsnėsės* |
| K. | *didesniõsios* \|\| *didesnẽsės* | *didesniũjų* |
| N. | *didesniá(i)jei* \|\| *didesné(i)jei* | *didesnió(m̃)siom(s)* \|\| *didesné(m̃)sėm(s)* |
| G. | *didèsniąją* \|\| *didèsnęją* | *didesniá(i)sias* \|\| *didesné(i)ses* |
| Į. | *didesniá(i)ja* \|\| *didesné(i)ja* | *didesniõ(m̃)siom(i)s* \|\| *didesnẽ(m̃)sėm(is)* |
| Vt. | *didesniõjoj(e)* \|\| *didesnẽjėj(e)* | *didesniõsiose* \|\| *didesnẽsėse* |

## II. SKAITVARDIS

**Bendrosios pastabos.** Skaitvardžiai yra žodžiai, kuriais išreiškiame daiktų kiekį (kiekybę) arba jų eilę.

Reikšmės atžvilgiu skaitvardžių aprašomosiose tarmėse, kaip ir lk, yra dvi pagrindinės grupės: kiekiniai ir kelintiniai skaitvardžiai. Dar galima išskirti ir trečią grupę — skaitvardinius žodžius, pvz.: *daũg*, *kãlì*, *keliólika*, *kẽleta(s)* ir kt. Kiekiniai skaitvardžiai dar skirstytini į: pagrindinius, dauginius, kuopinius ir trupmeninius.

---

[33] Plg. Z. Zinkevičius, Lietuvių kalbos įvardžiuotinių būdvardžių istorijos bruožai, 42 ir kt., Vilnius, 1957.

Savo struktūra, arba sudėtimi, skaitvardžiai yra paprastieji (vientisiniai) ir sudėtiniai. Paskutinieji dar skirtini į sudurtinius[34], sudarytus iš dviejų žodžių, pvz.: *dvìdešimc*[35] *(dvìdešimt), trìsdešimc (trìsdešimt)*, ir samplaikinius, pvz.: *du šimtai penkiasdẽšimc, kẽturios dẽšimtys.*

Gramatinėmis ypatybėmis bei linksniavimu aprašomųjų tarmių skaitvardžių sistema, apskritai, daug kuo sutampa su daiktavardžiais, būdvardžiais ar įvardžiais. Daugiausia skaitvardžiai yra artimi būdvardžiams, o kai kurie — daiktavardžiams (kai kurie bemaž visai su būdvardžiais ar daiktavardžiais sutampa). Tokių skaitvardžių, kurie nesutaptų linksniavimu nei su daiktavardžiais, nei su būdvardžiais, nei su įvardžiais, aprašomosiose tarmėse, kaip ir lk, rodos, labai maža.

Ne visi skaitvardžiai turi vyriškąją ir moteriškąją gimines. Kai kurie, pvz., *šimtas*, turi tik vyriškąją giminę, o kai kurie, pvz.: *vienúolika, dẽšimtis* — tik moteriškąją giminę. Kelintiniai skaitvardžiai *pìrma, añtra, trẽčia* ir t.t. yra bevardės giminės. Yra ir tokių, pvz.: *dešimc* (*dešimt*), *dvidešimc* (*dvidešimt*), *trys*[36], kurie giminės kategorijos neturi.

Skaitvardžiai, paprastai, turi tas pačias linksnių galūnes, kaip ir kiti vardažodžiai. Iš pasitaikančių išimčių paminėtina, pvz.: *viemúolika — devyniólika, keliólika*, kurių vns. galininkas dažniausiai nesiskiria nuo vardininko — vadinasi, yra dar išlaikyta senoji galininko forma[37].

Pažymėtina, kad skaitvardžiai *keturì — devynì* vyr. g. gal. turi galūnę *-is*, o ne *-ius*: *kẽturis — devýnis*[38].

Samplaikiniai skaitvardžiai *tū́kstantis šimtas, tūkstantis du šimtai* ir t.t. išreiškiami ir su *vienuolika — devyniolika*, pridedant žodžio *šimtas* dgs. formą, pvz.: *vienuolika šimtų — devyniólika šimtų.*

Kelintiniai, o kartais ir kiekiniai skaitvardžiai, būdami pažyminiais prie žodžių *valanda, metai*, dažniausiai yra vartojami sakinyje be pažymimojo žodžio, pvz.: *Šoko iki pirmái* Vlkv. *Parsitrenkė* (parėjo) *jau po dvýliktos (dvylikos)* Gs. *Kai tik penktà (peñkios), jau i kelia* Alk. *Sulaukė aštuoniasdešimtus (aštuoniasdẽšimc) i mirė* Gs. Tačiau, kaip pavyzdžiai rodo, taip yra tik tais atvejais, kai tas pažymimasis žodis *(valanda, metai)* yra aiškiai numanomas.

---

[34] Jie vadinami ir sutrauktiniais, sutrumpėjusiais (sustriukintais) — žr. J. Jablonskis, Rinktiniai raštai **1**, 220; J.Žiugžda, min. veik. 113, 118; be to, plg. Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika, **1**, 479, Rīgā, 1959

[35] Pagal aprašomųjų tarmių fonetikos dėsnius kai kurių skaitvardžių galūnės skiriasi nuo lk, pvz.: *vienc, dešimc, dvidešimc, trisdešimc..., šimc.* Taip yra ypač zanavykų tarmėje, kur judrusis *a* dažniausiai iškrinta, o *-ts, -ns* > *-c, -nc.*

[36] Išskyrus vietininką, pvz.: *trijuõs tvártuos, trijosè skryniose* Gs.

[37] Plg. J.Jablonskis, Rinktiniai raštai, **1**, 220. Kartais ypač jaunesniųjų tarmės atstovų, galininkas pasakomas ir *vienuoliką — devynioliką, kelioliką* (su ilgu balsiu). Tiktai jau su ilgu *a* taria (*vienuoliką vištų, dvyliką paršų*) kpIIv (kapsai antrieji vakariniai — Daukšiai, Gudeliai, Igliauka, Liudvinavas).

[38] Galūnė *-is* vartojama ne tik aprašomosiose tarmėse, bet ir daugelyje kitų tarmių; su kai kuriomis išimtimis ji yra ir senuosiuose (Mažvydo, Bretkūno, Daukšos ir kt.) raštuose. Tačiau yra tarmių, pvz., šiaurės rytų aukštaičių (Dusetos, Antazavė ir kt.), šiaurės vakarų aukštaičių ir daugelis žemaičių, kurios turi galūnę *-ius*: *keturius, devynius* (kaip *žalius, šlapius*). Plg. V. Mažiulis, Apie lietuvių kalbos skaitvardžius. — Kai kurie lietuvių kalbos gramatikos klausimai, 56, Vilnius, 1957. Be to, plg. aprašomųjų tarmių dauginius skaitvardžius: *penkeris* || *penkerius, dvejus* || *dvejis* ir kt.

## 1. Kiekiniai skaitvardžiai

### a. Pagrindiniai

*vienas, -à*

Vyr. g.

| | *Vns.* | | *Dgs.* | |
|---|---|---|---|---|
| V. | *vienc,* | *vienas* | *vienì,* | *vieni* |
| K. | *vieno* | | *vienų* | |
| N. | *vienám,* | *vienui* | *vieniem(s)* | |
| G. | *vieną* | | *vienus* | |
| Į. | *vienu* | | *vienaĩs,* | *vienais* |
| Vt. | *vienaĩ̃,* | *vienamè* | *vienuõs,* | *vienuosè,* |
| | | | *vienúose* | |

Mot. g.

| | *Vns.* | | *Dgs.* | | |
|---|---|---|---|---|---|
| V. | *vienà,* | *viena* | *vienos* | | |
| K. | *vienõs* | | *vienų* | | |
| N. | *vienái,* | *vienai* | *vienóm(s),* | *vienòm̃(s)* | |
| G. | *vieną* | | *vienas,* | *vienàs* | |
| Įn. | *viena,* | *vienà* | *vienõm,* | *vienomìs,* | *vienòm̃(s)* |
| Vt. | *vienõ(j),* | *vienojè,* | *vienosè,* | *vienóse* | |
| | | *vienòj* | | | |

Kaip matome, skaitvardžio *vienas, -à* linksniavimas ir kirčiavimas bemaž sutampa su būdvardžio *báltas, -à* linksniavimu ir kirčiavimu. Nuo lk kai kuo skiriasi.

Daugiskaitą *vienas, -a* turi tik tada, kai yra pavartojamas su daugiskaitiniais daiktavardžiais (vietoje dauginio skaitvardžio *vieneri)*[39] arba turi būdvardinę ar įvardinę reikšmę, pvz.: *Jau vienì metai praĕ* Gs. *Liko tik vienos drìskės kélinės* Vlkv. *Yr vienos žirklės, i tos pačios surūdiję* Plv.

Be pagrindinės skaitvardinės reikšmės, *vienas, -à* turi ir kitų (būdvardžio, įvardžio) reikšmių[40]; tai matyti iš šių pavyzdžių: *Su júo má vienas* (tikras) *vargas* Gs. *Liko tik vienos* (be žmonių) *triobos* Vlkv. *No Birštono iki Karaliaučio vienà* (ištisa) *giria bo* Ūt. *Apė Bagótąją tik viena* (ištisa, tikra) *pieskà, o apė Kazlùs vienos girios* Plv. *Visi trys gimę vieną* (tą pačią) *dieną* Nm. *Gyveno čia toks vienas* (kažkoks) *žmogelis* Br.

Vyr. g. vns. naud. forma *vienui* tegirdėta tik tautosakoje. Idiominiuose pasakymuose, paprastai, kirčiuojamas galūnėje[41], pvz.: *Senukai vienuĩ vienì gyvena* Vlkv.

---

[39] Plg. dauginius skaitvardžius.

[40] Plg. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 938.

[41] *vienuĩ* iš tikrųjų yra naudininkinės arba vietininkinės kilmės su formatu *-ui* prieveiksmis, vartojamas stiprinamąja reikšme prie tos pačios šaknies skaitvardžio. Plg. K. Ulvydas, Vienaskaitos naudininko prieveiksmėjimas ir prieveiksmiai su formantais *-(i)ui, -i* lietuvių kalboje. — Kai kurie lietuvių kalbos gramatikos klausimai, 127, 134, Vilnius, 1957.

*Liko vienuĩ vienas, ka pirštas* Gs. Šalia *vienui* pasakoma kartais ir *vienų* (dgs. kilm. forma), pvz.: *Vienų viena pragyveno visą amžių* Gs.

Vyr. g. dgs. vard. šaknyje kirčiuojant dažniau girdėta tokiame sakinyje: *Pasiliko namiẽ vieni du* Gs. Šiuo atveju pasakoma ir *vienu du.*

*dù, dvì*

| Vyr. g. | | Mot. g. |
|---|---|---|
| V. *dù* | | *dvì* |
| K. | *dviẽjų, dviejų̃, dviẽ* | |
| N. | *dviem(s), dviemi* | |
| G. *dù* | | *dvì* |
| Į. | *dviẽm(i), dviẽm(s)* | |
| Vt. *dviẽjuosè, dviẽjuos, dviejuõs, dviejúose* | | *dviẽjosè, dviejóse* |

Kaip iš paradigmos matome, giminė skiriama vardininke, galininke ir vietininke.

Lk forma *dviejų̃* (su kirčiu galūnėje)[42] aprašomosiose tarmėse yra retesnė, naujesnė. Forma *dviẽ* yra vartojama kpIIr (kapsai antrieji rytiniai — apie N. Ūtą, Garliavą). Naud. ir įn. forma *dviems* (su *s*) yra reta, gal kiek dažniau vartojama zanavykų ir kpII, o forma *dviemi* tenugirsta tik apie Naująją Ūtą. Vietininko formos *dviejúose, dviejóse,* kpII kirčiuojamos priešpaskutiniame skiemenyje, čia yra pažymėtos su tvirtaprade priegaide, bet kartais ištarimas čia nėra ryškus. Skirtingai nuo lk, [43] plačiausiai pažįstamas kirčiavimas pirmame skiemenyje, o daug mažiau įprastas kirčiavimas galūnėje.

Dar yra vartojama suprieveiksmėjusi forma *dviese* ir *dvieje,* pvz.: *Viską daro dviese* Gs. Plg. *triese.* Skaitvardis *du, dvi,* turėdamas dviskaitos formą, nors apskritai reikalauja derinimo, tačiau aprašomosiose tarmėse su juo derinamų vardažodžių skaičiaus vartojimas yra ne visada nuoseklus.

Vard., paprastai, vartojama daugiskaita, pvz.: *Pešasi kap du maži vaikai* Gs. *Nesutinka kap dvi katės maiše* Vlkv. *Auga du vaikai ir dvi mergaitės* Vlkv. Dviskaita išlikusi tautosakoje, pvz.: *Du ratu pagirỹ stovi* (ausys) Gs. *Du zuikučiù pjaujasi, balti kraujei bėga* (girnos) Alvt.

Su naud. *dviem* ir įn. *dviẽm* formomis yra derinami ir kiti vardažodžiai, pvz.: *Dviem galvom vis lengviau suprast* Gž. *Apsimauk su dviẽm*[44] *pirštinėm* Vlkv.

Su *du, dvi* galininke vardažodžiai vartojami dviskaitoje arba daugiskaitoje, ypač mot. g., pvz.: *Užaugino du sūnus ir dvi dukteris* || *du sū̃nu ir dvi dùkteri* Gs. *Turi du rubliùs* || *rubliù* Vlkv.

Apie Daukšius ir kitur galininke dviskaita daugiau išlieka tik vyr. g., pvz.: *du vaiku, du sūnu, du pirštu,* o mot. g. beveik visai išnykusi *(dvi kati, dvi bobi,* rodos, niekas nepasako).

---

[42] Žr. Dabartinės lietuvių kalbos žodyną, A. Laigonaitė, min. veik., 64.

[43] Plg. J. Žiugžda, min. veik., 117, Dabartinės lietuvių kalbos žodyną.

[44] Sakoma gal dažniau, ypač senesniųjų, ir *su dvejõm.*

*abù, abì (abùdu, abìdvi)*

*abù, abì* linksniavimu ir kirčiavimu bemaž nesiskiria nuo *du, dvi.*

Šalia *abu, abi* dažnai vartojamos ir sudurtinės formos su *du, dvi* (įvardiniai skaitvardžiai): *abùdu, abìdvi.* Zanavykų pakraštys, ypač esantis prie veliuoniškių, *abudu, abidvi* linksniavime išmeta priebalsį *v* — jie sako, pvz.: *abìdi, abìdiem (abìdem).*

*trỹs*

V. *trỹs*
K. *trìjų, trijų̃*
N. *trím(s), trìmi*
G. *trìs*
Į. *trim̃, trimì(s)*
Vt. *trìjuõs, trijúosè; trìjósè*

Vt. linksnyje abiem giminėm vartojama, ypač senesniųjų, ir suprieveiksmėjusi forma *trisè* arba kartais *trýse, tríese*, pvz., *Kur tik eina — visur trisè* Gs. Suprieveiksmėjusi jau kartais yra ir *trijuõs* forma, pvz., *Trijuõs kulia* Vlkv. Forma *trimi* dažniau pasitaiko kpIIr pašnektėje.

*keturì—devynì*

| | Vyr.g. | | Mot.g. | |
|---|---|---|---|---|
| V. | *keturì,* | *septynì* | *kẽturios,* | *septýnios* |
| K. | | *keturių̃, septynių̃* | | |
| N. | *keturíem(s),* | *septyníem(s)* | *keturióm(s),* | *septyníom(s)* |
| G. | *kẽturis,* | *septýnis* | *kẽturias,* | *septýnias* |
| Į. | *ketureĩs,* | *septyneĩs* | *keturiõm(ìs),* | *septyniõm(ìs)* |
| Vt. | *keturiuõs,* | *septyniuõs,* | *keturiosè,* | *septyniosè,* |
| | *keturiúosè,* | *septyniúosè* | *keturióse,* | *septyníose* |

Kaip matome, šie skaitvardžiai linksniuojami kaip, pavyzdžiui, būdvardis (jo dgs.) *šlapì, šlãpios*, tik gal. turi ne galūnę *-ius*[45], bet *-is*. Retesnės formos čia neduodamos.

Kartais, pavyzdžiui, greitai skaičiuojant, vaikų kalboje, kirtis iš galūnės atitraukiamas: *kèturi, peñki, šèši* — į pirmą skiemenį, *sèptýni, àštúoni, dèvýni* — į pirmą ar antrą skiemenį.

*dẽšimc, dvìdešimc—devýniasdešimc*[46]

Šie skaitvardžiai aprašomosiose tarmėse turi įvairių formų ir įvairiaip kirčiuojami, pvz.: *dešim̃c, dẽšimt, dẽšimtìs, dvìdešimc, dvìdešimt, dvìdešimtis, dvi dẽšimtys, kẽturiasdẽšimc*[47], *kẽturiasdẽšimt, kẽturiasdẽšimtis, kẽturios dẽšimtys.* Ap-

[45] Šią galūnę turi kai kurios rytiečių, šiaurės vakarų aukštaičių ir žemaičių tarmės. Plg. 38 išnašą.

[46] Kai kas rašo ir *dešimts* (žr. V. Mažiulis, Apie lietuvių kalbos skaitvardžius, min. veik., 57), bet aprašomųjų tarmių atstovams toks ištarimas būtų neįmanomas.

[47] Čia gali būti net trejopas kirčiavimas: *kẽturiasdešimc, keturiasdẽšimc* ir *kẽturiasdẽšimc* (su dviem kirčiais).

skritai, bene dažnesnės yra sudurtinės, negu samplaikinės formos, bet senesnių žmonių kalboje, rodos, dažnesnės yra samplaikinės formos.

Bene dažniausia, ypač kapsų, forma yra *dẽšimc* < *dẽšimtis, dẽšimtes* (plg. *ãkmens, sẽsers* < *ãkmenes, sẽseres*).

*dẽšimtis* linksniuojama kaip *i*-kamienis daiktavardis, tik vns. naud. ir įn. ir kartais vns. ir dgs. gal. turi *jo* arba abiejų kamienų galūnes. Kirčiuojama dažniausiai pagal I kirčiuotę[48].

| | *Vns.* | *Dgs.* |
|---|---|---|
| V. | *dẽšimtis* | *dẽšimtys* |
| K. | *dẽšimties* | *dẽšimčių* |
| N. | *dẽšimčei* | *dẽšimtim(s)* |
| G. | *dẽšimtį* | *dẽšimtis, dẽšimčias* |
| Į. | *dẽšimtim(i), dẽšimčia* | *dẽšimtim(is)* |
| Vt. | *dẽšimty(je)* | *dẽšimtise,-yse* |

*Vienúolika—devyniólika*

Šie skaitvardžiai yra kaitomi kaip *o*-kamienių mot. g. daiktavardžių vienaskaita, tik gal. dažniausiai nesiskiria nuo vard., pvz.: *Gavo dvýlika* (reč., nauj. *dvýliką*) *rublių* Vlkv.[49] Plg *Užkirto póra pantìnių* (pančių) Gs. *Póra šnapsų isigėrė* (d.) Alvt.

Pasitaiko, nors ir labai retų, atvejų, kai šie skaitvardžiai, galima sakyti, bent kai kuriuose linksniuose yra nekaitomi, plg., pvz.: *Pakvietė visus vienúolika vyrų* Gs. *Atidavė visiem vienuolika* (dažniau *vienuolikai*) *vyrų, kas jiem priklausė* Gs. Linksniuojama dažniau tada, kai prieš tą skaitvardį eina žodis, turintis tokią pat galūnę, kaip ir šis to paties linksnio skaitvardis, pvz.: *Padavė lest visai penkiolikai vištų* Gs. Tačiau, kitur, pavyzdžiui, apie Daukšius, šie skaitvardžiai visada yra kaitomi.

Apie Kybartus iš senų žmonių pasitaikė girdėti vns. vard. *vienúoliks*: *Buvo koks vienúoliks žmonių.*

*Šimtas*

Skirtingai nuo lk[50], aprašomosiose tarmėse šis skaitvardis dažniausiai yra ne IV, bet II kirčiuotės — linksniuojamas ir kirčiuojamas kaip *pir̃štas*.

Be savo tiesioginės reikšmės *šimtas* turi ir neapibrėžtą — daugybės reikšmę, pvz.: *Šimtą sykių sakiau, o ar ką padė*? Žal. Žodis *šimtas*, be to, vartojamas ir švelniuose keiksmažodžiuose, tam tikruose posakiuose, pvz.: *Eik po šimc*[51] *(velnių)*! Gs. *O ka tavė šimc, ka tave*! Alk. *Rūpeščei, ligos... — visi šimtai*! Gs.

---

[48] Kirčiuojama kartais ir *dešimtis* ($3^b$), pvz., apie Daukšius tariama *dešimčių, dešimtim, dešimtyse.*

[49] KpIIv (apie Daukšius ir kitur) sakoma tik *vienuolika, dvylika.* Apie tai žr. jau ir anksčiau — „Bendrosiose pastabose" ir plg. kuopinius skaitvardžius.

[50] Žr. J. Žiugžda, min. veik., 118, Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, A. Laigonaitė, min. veik., 64.

[51] Įdomu, kad čia vietoje kilmininko yra pavartotas vardininkas.

*tūkstantis* aprašomosiose tarmėse, paprastai, yra kaitomas kaip *ja*-kamienis I kirčiuotės daiktavardis ir nuo lk nesiskiria. Tačiau kartais šio skaitvardžio kai kurie linksniai turi ir *i*-kamienio daiktavardžio galūnes ir gali būti mot. ir vyr. g., pvz.: *Minių minios, tū́kstantys tūkstančių suė* Gs. *Susirinko kelios tū́kstantys žmonių* Plv. *Iš viso bus apė keli tū́kstantys rublių* Žal. *Nė tū́kstanties negáu* Vlkv.

*milijónas, milijárdas*

Šiedu skaitvardžiai aprašomosiose tarmėse yra linksniuojami kaip *a* kamieno I kirčiuotės daiktavardžiai. Lk *milijonas* yra kirčiuojamas su tvirtagale priegaide *(milijõnas)* ir yra II kirčiuotės[52].

Samplaikinių kiekinių skaitvardžių linksniavimas aprašomosiose tarmėse, apskritai, nuo lk linksniavimo nesiskiria[53]: jų yra linksniuojami visi žodžiai, išskyrus tuos skaitvardžius, kurie yra sudaryti iš *vienuolika — devyniolika*, pridedant žodžio *šimtas* dgs. kilm., pvz.: vard. *vienuolika šimtų*, kilm. *vienuolikos šimtų*, gal. *vienuolika (vienuoliką) šimtų*.

## b. Dauginiai

Šie skaitvardžiai aprašomosiose tarmėse sudaromi taip, kaip ir lk, tačiau jų vartosena pasitaiko šiek tiek ir skirtinga.

Su tikrais, aiškiais daugiskaitiniais daiktavardžiais, sudarytais iš aiškių dviejų dalių, pvz.: *žirklės, šakės, kel(i)nės*, arba neturinčiais vienaskaitos, pvz.: *kapinės, durys*, vartojami, paprastai, tik dauginiai skaitvardžiai, pvz.: *Turėjom trejàs žýrkles* Dkš. *Ãbejos durys adaros* Žal. *Jų kluonas su trejõm durim* Žal. *Kur platūs laukai, tai dvejõm akėčiom akėdavo* Gs. Tačiau kai kur jau retkarčiais pasitaiko ir su šiais daiktavardžiais lygiagrečiai ir nedauginiai skaitvardžiai, pvz.: *Yra dá trys šakės* (mėšlui mėžti) Gs.

Išskirtiną vietą užima skaitvardis *vienos* šalia *vienerios*, nes sakoma, pvz., ir: *vienos durys, kapinės, kel(i)nės, žirklės*. Taip yra dėl to, kad *vienas* yra ypatingas skaitvardis — su daugybe šalutinių reikšmių.

Atskirai minėtini ir daiktavardžiai: *metai, langai* ir *namai*.

Su daugiskaitiniu daiktavardžiu *metai* yra vartojami ir nedauginiai skaitvardžiai *(du, trys, keturi, penki... metai)*, pvz.: *Penkì metai jau praẽ, o da negrįšta* Vlkv. *Jau šic vaiks aštuoniũ metų* Nm. Taip daroma, atrodo, dėl to, kad *metai* yra toks daiktavardis, kurio daugiskaitinė reikšmė jau yra išblukusi, neaiški — tam tikra reikšme jis gali turėti ir vienaskaitą, pvz.: *metas* (laikas) *keltis*.

Ir, priešingai, pasitaiko atvejų, kai prie paprastojo — nedaugiskaitinio daiktavardžio, būtent, *lango*, yra pavartojamas dauginis skaitvardis, pvz.: *Dvejì* (dvigubi) *langai, o vis tiek vėjas pučia* Plv. Čia *langai* jau panašėja į daugiskaitinį daiktavardį — tie du langai yra tarpusavy kažkuo susiję, tarsi vieno daikto dvi pusės; plg. *dvejos durys*.

---

[52] Žr. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas; J. Žiugždos, Lietuvių k. gramatikoje, 1, 115, 118 irgi kirčiuojama su tvirtagale priegaide, tačiau 118 psl. klaidingai nurodoma, kad žodis yra su pastoviu kirčiu.

[53] Žr. J. Žiugžda, min. veik., 118.

Sakoma: *Jis turi dvejùs namus* Dkš. ir *Jis turi du namu* Dkš. *Dveji namai* tai ne tas pats kas *du namai*. *Dveji namai* — tai dvi sodybos; čia žodis *namai* jau bevirstąs daugiskaitiniu daiktavardžiu.

Dauginių skaitvardžių vartojimo pasitaiko ir kai kuriuose sudaiktavardėjusiuose žodžių junginiuose, pvz.: *No pilvo skaudėjimo gerai yr trẽjos devýnerios (trejònka)* Gs.

Dauginių skaitvardžių linksniavimo pavyzdžiai:

Vyr. g.

| | | | |
|---|---|---|---|
| V. | *abejì* | *dvejì* | *penkerì* |
| K. | *abejũ* | *dvejũ* | *penkeriũ* |
| N. | *abejíem(s)* | *dvejíem(s)* | *penkeríem(s)* |
| G. | *ãbejus, ãbejis* | *dvejùs, dvejìs* | *peñkeris, peñkerius*[54] |
| Į. | *abejeĩs* | *dvejeĩs* | *penkereĩs* |
| Vt. | *abejuõs, abejúosè* | *dvejuõs, dvejúosè* | *penkeriuõs, penkeriúose* (adv. *penkeríese*) |

Mot. g.

| | | | |
|---|---|---|---|
| V. | *ãbejos* | *dvẽjos* | *peñkerios* |
| K. | *abejũ* | *dvejũ* | *penkeriũ* |
| N. | *abejóm(s),abejòm̃(s)* | *dvejóm(s), dvejòm̃(s)* | *penkerióm(s), penkeriòm̃(s)* |
| G. | *ãbejas* | *dvejàs* | *peñkerias* |
| Į. | *abejõm(is),abejòm̃(s)* | *dvejõm(is), dvejòm̃(s)* | *penkeriõm(is), penkeriòm̃(s)* |
| Vt. | *abejosè, abejóse* | *dvejosè, dvejóse* | *penkeriosè, penkerióse* |

## c. Kuopiniai

Aprašomosiose tarmėse kuopiniai skaitvardžiai, rodos, nėra jau labai populiarūs — vietoje kuopinių skaitvardžių jau kartais yra pavartojami pagrindiniai kiekiniai skaitvardžiai, tačiau senesni žmonės juos dar skiria, pvz.: *Seniau dvaruõs kẽtvertu (kẽtverta) važinėdavo* Žal. *Stvertų koks dvẽjetas vyrų ir išmestų lauk* Gs. Tik kartais, rodos, be reikšmės skirtumo sakoma dvejaip — su kuopiniais arba su pagrindiniais kiekiniais skaitvardžiais, pvz.: *Bó trẽjetas arklių || trys arklei* Gs. Tačiau tesakoma, paprastai, tik: *Trejetu akėja* Gs.

Iš tikrųjų kuopiniai skaitvardžiai parodo tam tikrą glaudesnį vienetą, suaugimą, nedalomumą. Taigi skirtumas yra: pasakius *kẽtvertu važiuoja*, suprantama, kad tam tikra tvarka arkliai yra sukinkyti, o pasakius *keturiais arkliais atvažiavo*, nurodomas tik skaičius, o apie tvarką — suderinimą jau nekalbama.

Kuopiniai skaitvardžiai linksniavimu bemaž nuo lk nesiskiria, išskyrus naud. linksnį. Apskritai, jie linksniuojami kaip pastovaus kirčio *a* kamieno daiktavardžiai, pvz.:

---

[54] *Peñkerius* sakoma, ypač kapsų, daug rečiau, negu *peñkeris* — tuo aprašomosios tarmės skiriasi nuo lk. Plg. J. Žiugžda, min. veik., 118, be to, plg. 38 ir 45 išnašas.

Vyr. g.

| | | |
|---|---|---|
| V. | *trẽjetas* | *aštúonetas* |
| K. | *trẽjeto* | *aštúoneto* |
| N. | *trẽjetui, -u, -am* | *aštúonetui, -u* |
| G. | *trẽjetą* | *aštúonetą* |
| Į. | *trẽjetu* | *aštúonetu* |
| Vt. | *trẽjete* | *aštúonete* |

Naud. galūnė *-am (trejetam)* pasitaiko retai — girdėta, pavyzdžiui, apie Vilkaviškį: *Ušteks tos dróbės dá trejetam marškinių.* Galūnė *-u* vartojama kpII.

Nors ir retokai, bet prireikus pavartojama ir šių skaitvardžių moteriškosios giminės formos. Linksniuojama kaip *vienuolika.* Be to, galininko forma abiem giminėm dažnai vartojama senovinė (be ilgojo — nosinio *a*), pvz.: *Turė kelis darbinius arklius ir trejeta kumelaičių* KzR. *Augina aštúoneta vaikų* Gs.

### d. Trupmeniniai

Trupmeniniai skaitvardžiai aprašomosiose tarmėse, kaip ir lk, yra dvejopi: sudurtiniai ir jungininiai (skaitvardžių junginiai) bei samplaikiniai.

Sudurtiniai trupmeniniai skaitvardžiai yra sudaryti iš kelintinio skaitvardžio su daiktavardžiais *pusė* ir *dalis*: *pusė* eina pirmuoju sudurtinio skaitvardžio dėmeniu, o *dalis* — antruoju.

Trupmeniniai skaitvardžiai, sudaryti su žodžiu *pusė* ir kelintinio skaitvardžio kilmininko, pvz.: *pusañtro, pustrẽčio, pusketvirto* ir t.t., praktiškai daugiau vartojami nuo *pusañtro*[55] iki *pusdešimto* ir kiek rečiau iki *pusdvìdešimto* ir yra nelinksniuojami. Mot. g.: *pusantrõs*[56], *pustrečiõs, pusketvirtõs* ir t.t.

Trupmeniniai skaitvardžiai, sudaryti su daiktavardžiu *dalis*, nors nuo lk iš esmės nesiskiria, tačiau pasižymi kai kuriais darybos bei morfologijos ir kirčiavimo įvairumais, pvz.: *trečiãdalis, trẽčdalis, trečdalỹs; ketvirtãdalis, ketvirtadalis, ketvirtadalỹs, ketvirdalis; penktãdalis, penktadalỹs, peñkdalis; šeštãdalis, šeštadalỹs, šẽšdalis; septintãdalis, septiñtadalis, septintadalỹs, septiñdalis; aštuntãdalis, aštuñtadalis, aštuntadalỹs, aštuñdalis; devintãdalis, deviñtadalis, devintadalỹs, deviñdalis; dešimtãdalis, dešimtadalis, dešimtadalỹs, dešimdalis; vienuoliktãdalis, vienuoliktadalỹs*; plg. *dvyliktãdalis — dvidešimtãdalis*[57]. Šie skaitvardžiai linksniuojami kaip *ja* kamieno daiktavardis.

Aprašomųjų tarmių trupmeniniai junginiai nuo lk nieku nesiskiria arba skiriasi tik jau žinomomis ypatybėmis, pvz.: *vienc trẽčdalis (trečiãdalis, trečdalỹs), du trẽčdalei (trečiãdalei, trečdalei̇̃).* Čia priskirtini ir junginiai: *pirmà dalis, antrà dalis* ir t.t.

Priskiriamas prie skaitvardžių aprašomųjų tarmių *kẽtvirtis* kirčiuojamas skirtingai nuo lk.[58]

---

[55] Sudurtinio skaitvardžio *puspirmo* bemaž nėra — pasako kartais, greičiausiai, tik laiko reikšme, *pùsė pírmo*; gyvesnė yra mot. g.: *pùsė pirmõs*, pvz.: *Pietaujam ãpė pusę pirmõs* Gs. Šiek tiek pažįstamas sudurtinio skaitvardžio dgs. kilm., pvz.: *Nė puspirmų̃ metų neiždyrbau, i išvarė* Dkš.

[56] Lygiagrečiai kirčiuojama ir *pusañtros*, skirtingai nuo lk kirčiavimo — žr. J. Žiugžda, min. veik., 119.

[57] Retkarčiais kirčiuojama ir *dvidešiñtadalis.*

[58] Žr. J. Žiugžda, min. veik., 119.

## 2. Kelintiniai skaitvardžiai

Aprašomosiose tarmėse, kaip ir lk, kelintiniai skaitvardžiai *(pírmas, añtras, trẽčias* ir t.t., mot. g. *pirmà, antrà, trečià*) linksniuojami kaip to paties kamieno būdvardžiai; plg. *báltas, -à, mãžas, šlãpias*).

Šalia *aštuñtas* kpII kai kur, pavyzdžiui, apie Naująją Ūtą, pasako retkarčiais ir senesnę formą *aštuontas, -à*. Ten pat iš senų žmonių pasitaikė girdėti ir *sẽkmas, -à*.

Šalia *pírmas, añtras* kartais vartojami ta pačia reikšme ir *víenas, kìtas (viénc, kìc)*, pvz.: *Víenc vienuř eina, kìc kituř, o trečias trečiuř* Gs. *Kai susipyksta jiedu, tai primanę víenas kitám akis išsilupinėtų* Vlkv.

Sudėtiniai kelintiniai skaitvardžiai *dvìdešimtas* ir *trìsdešimtas*, skirtingai nuo lk[59], kirčiuojami dažniausiai pirmame skiemenyje,[60] o *keturiasdešimtas — šešiasdešimtas* kirčiuojami daugiausia antro sudedamojo žodžio pirmame skiemenyje arba ištariami sykiu ir su abiem kirčiais, pvz.: *dvìdešimtas, trìsdešimtas; kẽturiasdešimtas, keturiasdẽšimtas, kẽturiasdẽšimtas; peñkiasdešimtas, penkiasdẽšimtas, peñkiasdẽšimtas; septyniasdešimtas, devyniasdešimtas* kirčiavimu skiriasi nuo *keturiasdešimtas* tipo tuo, kad vietoje kirčio pirmame skiemenyje kirčiuojamas antrasis skiemuo: *septýniasdešimtas, septyniasdẽšimtas, septýniasdẽšimtas*. Visi jie, skirtingai nuo lk[61], yra I kirčiuotės. Jaunesniųjų tarmių atstovų kalboje pasitaiko ir lk kirčiavimo: *dvidešiñtas, -à, trisdešiñtas, -à* ir t.t.

*tūkstantas, tūkstanta* tik labai retai prireikia pavartoti (plg. *tūkstantas sykis*) ir, kaip lk[62], turi pastovų kirtį. Gal kiek dažniau vartojamos jų įvardžiuotinės formos.

Samplaikinių kelintinių skaitvardžių *dvìdešimc pírmas — šiñtas peñkiasdešimc pirmas* ir t.t., kaip ir lk, kaitomas tik paskutinysis žodis.

Kiek aprašomųjų tarmių kelintinių skaitvardžių linksniavimas ir kirčiavimas sutampa su lk linksniavimu ir kirčiavimu, matyti, pavyzdžiui, iš *pẽnktas* paradigmos:

*Vns.*

| | Vyr. g. | Mot. g. |
|---|---|---|
| V. | *peñktas* | *penktà* |
| K. | *peñkto* | *penktõs* |
| N. | *penktám* | *penktái*, *peñktai*[63] |
| G. | *peñktą* | *peñktą* |
| Į. | *penktù* | *penktà* |
| Vt. | *penktañ*, *penktamè* | *penktõ(j)*, *penktojè* |

[59] Žr. J. Žiugžda, min. veik., 118.

[60] Plg. F. Kurschat, Grammatik der litauischen Sprache, 260, 265. Halle a. S., 1876.

[61] J. Žiugžda, min. veik., 115, 118; be to, plg. A. Laigonaitė, min. veik., 65.

[62] J. Žiugžda, min. veik., 115, 118.

[63] Skirtingai nuo lk, aprašomosiose tarmėse mot. g. vns. naud. kirčiuojamas dažniau galūnėje: *pirmái, antrái, trečiái* ir t. t. Plg. dar būdvardžių kirčiavimą.

*Dgs.*

| | Vyr. g. | Mot. g. |
|---|---|---|
| V. | *penktì* | *peñktos* |
| K. | *penktį̃* | *penktų̃* |
| N. | *penktíem(s)* | *penktóm(s), penktòm̃(s)* |
| G. | *penktùs* | *penktàs* |
| Į. | *penktaĩs* | *penktõm(ìs), penktòm̃(s)* |
| Vt. | *penktuõs, penktúosè* | *penktosè, penktóse* |

Kelintinių skaitvardžių, nors ir retai, pasitaiko ir įvardžiuotinės formos: *pirmàsis, -óji, antràsis, -óji, trečiàsis, -óji* ir t.t.[64], pvz.: *Visos mergaĩtės, tik trečiàsis iš eilės vaĩks* Alvt. Įvardžiuotiniai kelintiniai skaitvardžiai linksniuojami kaip ir įvardžiuotiniai būdvardžiai.

Įvardžiuotiniai kelintiniai skaitvardžiai tipo *vienuoliktasis* kirčiuojami dvejaip: *vienuoliktàsis, -óji, vienúoliktąjį* ir *vienúoliktasis, -oji* (I kirčiuotė).

Laipsniuojamas, kaip ir lk, tėra tik *pírmas, -à*, plg.: *Kas pirmèsnis, tas geresnis.* Jis ne tik morfologiškai, bet ir semantiškai priartėja prie būdvardžio.

Kai kurių, ypač nuo *pirmo* iki *dešimto*, kelintinių skaitvardžių pasitaiko ir bevardė giminė: *pírma, añtra, trẽčia* ir t.t., tačiau dabar ji nėra labai populiari.

## Skaitvardiniai žodžiai

Kai kurie kiekybiniai prieveiksmiai yra vadinami kartais skaitvardiniais žodžiais ar netikraisiais, neapibrėžtiniais[65] skaitvardžiais; jų aprašomosiose tarmėse, kaip ir lk, yra, pvz.: *daũg, daũgel, mãža.*

Be to, prie šios rūšies skaitvardžių priskirtini ir kai kurie daugiau ar mažiau kaitomieji tam tikri skaitvardžiai, pvz.: *kẽleta(s), daugelis, keliolika, keli, kẽlios, keliasdẽšimc (kẽlios dẽšimtys), kelì šimtai, kelì tũkstančiai.*

Skaitvardžio *kẽleta(s)* giminė dažniausiai neskiriama[66], pvz.: *Susirinko kẽleta(s) merginų* Gs. *Pavalgyt ušteks kẽletai (kẽletui) vyrų* Žal. Be to, šio skaitvardžio vns. gal. yra dvejopas, pvz.: *Davė kẽleta (kẽletą) obuolių* Gs. Plg. *Vienuolika* ir kt.

## Skaitvardžių vediniai

Iš skaitvardžių su tam tikromis priesagomis ar kitais būdais padaromi kai kurie žodžiai: jie yra būdvardžiai, kilę iš skaitvardžių[67], būtent:

1. Su priesaga *-ópas, -ópa*: *dvejópas (dvejóps) , -a, trejópas, -a, ketveriópas, -a;* taip sudaromi šie būdvardžiai iki *dešimteriópas, -a*, be to, dar vartojami nuo *dvidešimteriópas, -a* iki *šimteriópas, -a* ir kartais *tūkstanteriópas, -a.*

2. Su *-lỹpas, -à ir -lỹpis, -ė* prie skaitvardžių nuo *vienas* iki *dešimt*: *vienlỹpas, -à, dvilỹpas, -à, trilỹpas, -à, keturlỹpas, -à, šešlỹpas, -à, aštuonlỹpas, -à; vienlỹpis,*

[64] Įvardžiuotiniai skaitvardžiai didesni negu *dešimtàsis, -óji*, t. y. *vienuoliktàsis, dvyliktàsis* ir t. t., praktiškai dar rečiau vartojami.

[65] Plg. Грамматика русского языка, **1**, 380, Москва, 1952; Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika, **1**, 478.

[66] *kẽleta* iš tikrųjų yra bevardė giminė.

[67] Kad jie nėra skaitvardžiai, matome iš to, jog jais nepažymime nei paties daiktų skaičiaus, nei jų eilės. Plg. J. Jablonskis, Rinktiniai raštai, **1**, 219.

*-ė, dvilỹpis, -ė, trilỹpis, -ė, keturlỹpis, -ė* ir t.t. Darybiškai jie bemaž visi yra galimi, bet praktiškai ne visi vienodai vartojami, o kai kurie ir visai gal nepasitaiko.

3. Su *-linkas, -a*: *viénlinkas, -a, (-à), dvìlinkas, -a, (-à), trìlinkas, -a (-à), ketúrlinkas, -a, aštúonlinkas, -a*, bet kai kurių šio tipo, pvz., *šešlinko*, neteko girdėti.

Darybos atžvilgiu jie, kaip ir ankstesnieji, galima laikyti sudurtiniais žodžiais, kurių *-linkas* sietinas su veiksmažodžiais *lenkti, linkti*, o *-lypas* — su *lipti, limpa*.

4. Su *-gubas*,[68] *-a*: *dvìgubas, -a, trìgubas, -a, ketúrgubas, -a*. Su tolimesniais skaičiais, rodos, nesudarinėjami. Praktiškai retai vartojamas ir *víengubas*.

Kadangi anksčiau minėtos darybos žodžiai yra skaitvardiniai būdvardžiai, tai jų linksniavimas aprašomosiose tarmėse nesiskiria nuo atitinkamo kamieno būdvardžių linksniavimo. Sudarytieji su *-gubas* ir priesaga *-opas* yra pastovaus kirčio, o sudarytųjų su *-linkas* tik mot. giminės vns. vard. kartais (apie Vilkaviškį ir kt.) turi kirtį ir galūnėje: *vienlinkà, dvilinkà, trilinkà*.

Tam tikri žodžiai, seniau buvę skaitvardžių vietininkai, dabar jau yra vartojami kaip prieveiksmiai. Aprašomosiose tarmėse jų yra gana įvairių, būtent: *dvíese, dvíeje; tríese, trisè, trýsè; keturíese, keturisè; penkíese, penkisè; šešíese, šešisè; septyníese, septynisè; aštuoníese, aštuonisè; devyníese, devynisè*. Pvz.: *Kur eis, kur neis — visur dvíese* Plv. *Būdavo, spragilais trisè kuliam* Gs.

Prie skaitvardinių vedinių paminėtini ir *vienuolìkis, dvylìkis... dvidešimtinis*. vartojami kpII (apie Daukšius, N. Ūtą), kalbant apie skietą, kortų jokerius,

---

## ЧЕРТЫ ФЛЕКСИИ ИМЕНИ ПРИЛАГАТЕЛЬНОГО И ЧИСЛИТЕЛЬНОГО В ГОВОРАХ КАПСОВ-ЗАНАВИКОВ

Ю. Ю. СЕНКУС

*Резюме*

Имя прилагательное и числительное описываемых говоров (калварийский, капсукский, вилкавишкский и южная часть шакяйского районов) изменяются по родам, числам и падежам так же, как и в литературном языке. Имя прилагательное, кроме того, еще изменяется по степеням сравнения.

Имя прилагательное и имя числительное имеют три рода: мужской, женский и средний: šáltas, šaltà, šálta; pírmas, pirmà, pírma. Средний род от женского рода отличается только местом ударения. Некоторые имена прилагательные, напр., прилагательные с основами на ja и ė, не имеют среднего рода. Некоторые числительные, напр., trys, вообще не имеют категории рода.

Имя прилагательное имеет три числа: единственное, множественное и двойственное. Последнее является очень редким — встречается только в именительном и винительном падежах мужского рода. Те же числа имеют и некоторые числительные, напр., šim̃tas.

[68] Dėl *-gubas* kilimo žr. Pr. Skardžius, Lietuvių kalbos žodžių daryba, 486, Vilnius, 1941.

Имя прилагательное имеет 4 основные степени сравнения: положительную, сравнительную, превосходную и самую высшую: geras, geresnis, geriausias, pats (visų, ko, kuo) geriausias. Кроме того, для выражения качества, которого в данном предмете меньше чем то, которое выражает положительная степень сравнения, употребляются формы с приставкой ару-, или суффиксом -okas, -a: арýšiltis, -ė; šiltókas, -a.

Имена прилагательные и числительные, также как и другие изменяемые части речи, наиболее отличаются от литературного языка своим склонением.

Имя прилагательное и числительное имеют 7 падежей (как и имя существительное). Форма звательного падежа имени прилагательного от формы именительного падежа отличается только в прилагательных с основами на ja и ė.

В описываемых говорах, как и в литературном языке, имя прилагательное имеет 3 типа склонения. В статье склонение простых и местоименных прилагательных рассматривается не по типам склонения, а по отдельным основам: **a**, женский род **o**; **u**, женский род **jo**; **ja**, женский род **jo**; **ja**, женский род **ė**. Указываются более важные особенности акцентуации, несовпадение отдельных случаев акцентуации говоров с акцентуацией литературного языка. Некоторые падежи имеют по несколько различных форм и в отношении флексии, и в отношении акцентуации, напр., творительный пад. множ. ч.: baltõm(s), baltomìs, baltòm̃(s).

Склонение имени числительного во многом совпадает со склонением имени существительного, прилагательного или местоимения, наиболее близко оно к склонению прилагательного. Но иногда встречаются и некоторые различия. Из них следует указать, напр., склонение числительных от vienuolika (11) до devyniolika (19), и keliolika „несколько", винительный падеж которых чаще всего совпадает с именительным.

Числительные мужского рода keturi—devyni (4-9) в винительном падеже, в отличие от некоторых других говоров, имеют окончание -is, а не -ius.

Немало разнообразия и различий по сравнению с литературным языком имеется и в акцентуации числительных, напр., dviẽjų, dviejų̃, dviẽ 'двух'; šim̃tai (в литературном языке šimtaĩ).